

İNGİLTERE ELEKTRİK ENERJİ SEKTÖRÜNDE REKABET VE YENİ DÜZENLEMELER"

GİRİŞ

1991, İngiltere'de elektrik sektöründe yeniden yapılanmanın birinci yılıdır. Nükleer Elektrik ve İskoçya'da bulunan Nükleer Santral hariç, ki, bunlar hala Devlet elindedir, tüm elektrik şirketleri, üretim birimleri, Ulusal İletim Şirketi, 12 tane elektrik dağıtım şirketi, iki İskoç şirketi, ve diğer tüm üreticiler halen tam bir serbest rekabet ortamı içinde çalışmaktadırlar. Getirilen bu yeni rejimle birlikte değişen, sadece bu şirket ve kuruluşların sahipleri değildir, "İngiltere Deneyimi" denildiği zaman, artık tüm dünyada, İngiltere ve İskoçya'da gerçekleştirilen yeniden yapılanma, ve bu yapılanma sonucunda üretim, iletim, ve dağıtım işlevlerinin birbirlerinden ticari anlamda ayrılması, ve bu ayrılma sonucunda da, üretim ve dağıtım sektörlerinde yaratılan serbest rekabet ortamı anlaşılmaktadır.

Burada belirtilmesi gereken ilk ve önemli nokta, kurulan bu yeni sistemin tüm organları ile başarılı bir şekilde çalışmaya başlamış olmasıdır. Ülkede ışıklar hala yanmaya devam etmektedir. Üretim ve dağıtım sektörlerinde rekabetin teşvik edilmesi ile birlikte, verimlilikte artış, yatırımlarda da bariz bir hızlanma görülmektedir. Bununla birlikte, sektörde yaratılan rekabet ortamının küçük tüketicilere getireceği avantajları görmek için henüz çok erkendir. Serbest bir rekabet ortamının tam anlamıyla henüz var olmadığı bazı alanlarda tüketicileri koruyabilmek için, birtakım koruma tedbirleri gerekmektedir. Bu amaçla, "Uygulama Kuralları", ve "Hizmet Standartları" Yönetmeliklerini ve birtakım fiyat kontrol mekanizmaları yürürlüğe konmuştur. Bu arada, rekabet ortamının sadece belli bir düzeyde var olduğu Ulusal İletim Şirketi ile ilgili olarak da hala çözülmesi gereken bazı noktalar olduğu ortaya çıkmıştır.

ÖZET

Bu yazıda, İngiltere'de özelleştirmeden sonra meydana gelen bazı önemli gelişmeler tartışılmıştır. Yapılan yeni düzenlemelerin tanı anlamıyla uygulanabilir olduğu ortaya çıkmıştır. Üretim ve dağıtım sektörlerinin özelleştirilmesi konusunda cesaret verici gelişmeler elde edilmiştir. Şu anda, 1 MW düzeyinin üzerindeki elektrik pazarı "Yetkili Müşteriler" adı altında tam anlamıyla serbest rekabete açılmış durumdadır. Tüketicileri korumak için bir serbest rekabet ortamının yaratılmasının yeterli olmadığı durumlar için bir "Hizmet Standartları" Yönetmeliği yayınlanmıştır. Üzerinde daha fazla çalışılması gereken pek çok konu vardır. Ulusal İletim Şirketi ile ilgili olarak ortaya çıkan bazı problemler büyük güçteki üretici şirketlerin fiyatları kendi lehlerine etkileyebileceklerini göstermiştir. Elektrik tüketicileri için hazırlanan kontratlarda getirilen bazı kısıtların henüz erken olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, zaman içinde tüketiciler lehine birtakım iyileştirmeler yapılabilecektir.

Prof. Dr. S. C. LITTLECHILD

Genel Direktör, General Electricity Supply,
Office of Electricity Regulation (OFFER, İngiltere Elektrik Düzenleme Kurulu) Hagley Road,
Edgbaston, Birmingham B16 8QG, İngiltere

(*) İlk defa "Utilities Public" Jurnal, Kasım 1992 Sayısında yayınlanan bu yazı, Prof. Dr. S. Littlechild tarafından tercüme edilmek ve yayınlanmak üzere Prof. Dr. Osman Sevaioğlu'na gönderilmiştir.

ÜRETİMDE REKABET

İngiltere ve İskoçya'nın toplam kurulu güç kapasitesi, Tablo 1.'den de görüldüğü gibi, 59.5 GW düzeyindedir. Bu rakama, 1992 yılı

392- ELEKTRİK -t J\ -J
MÜHENDİSLİĞİ I *+ f

Üretici Şirket	Kurulu Güç Kapasitesi (MW)O
Nükleer Elektrik	9 320
İngiliz Nükleer Yakıt Ltd.	160
Ulusal Elektrik	26 991
PowerGen	18 795
Teeside Elektrik	1 875
Lakeland Elektrik	229
NGC (Su-pompa santrali)	2 100
Toplam Kurulu Güç	59 469

Tablo 1: 1992/1993 itibarıyla İngiltere ve İskoçya'nın toplam kurulu güç kapasitesi,

sonunda devreye girmesi beklenen Tesisde Elektrik ve PowerGen Şirketi tarafından inşa edilen Killingholme kombine çevirim santralleri dahildir.

Tablodan da anlaşılacağı gibi, CEGB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan üç üretim şirketi, yani, Ulusal Elektrik (% 45), PowerGen (% 32), ve Nükleer Elektrik (% 16) üretim oranları ile toplam kurulu güç kapasitesinin % 93'ünü oluşturmaktadırlar. Geriye kalan üretimler, İngiliz Nükleer yakıt Ltd., NGC (Su-pompa santrali), ve bu yıl sonunda devreye girecek olan birtakım bağımsız üreticiler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Yerinde enerji üretimi, yani yük merkezinin hemen yanında üretim yapmak, rekabetin en önemli şartlarından birisidir. Yapılan yasal düzenlemelerdeki bir maddenin yerinde enerji üretimini önemli ölçüde engellediği ortaya çıktı.

Bunlara ek olarak, İngiltere- Fransa arasındaki Manş Denizi altındaki sualtı kablo bağlantısından 2000 MW, İskoçya - İngiltere arasındaki kablo bağlantısından da 850 MW güç alınabilmektedir. İskoçya - İngiltere arasındaki bu bağlantının kapasitesinin 1993/94 yılı sonunda 1.2 GW, 1994/95 yılı sonunda da 1.6 GW'a yükseltilmesi hakkında bir teklif yapılmıştır. Bu teklif halen görüşülmektedir.

1991 yılında Lakeland Elektrik tarafından inşa edilen ve yetki belgesini 1990 yılında benim tarafımdan imzalanan 224 MW kapasitedeki ilk özel sektör santral

olan Roosecote devreye alınmıştır. Daha sonra, Roosecote de dahil olmak üzere, toplam olarak 6.7 GW kurulu güç kapasitesinde 14 özel sektör santralının daha yetki belgeleri imzalandı. Bu santraller Tablo 2.'de listelenmiştir. Bu arada, henüz tasarı durumunda olan, yani yetki belgesi imzalanmamış birtakım projeler de sıradadır.

Enerji Bakanlığı Sekreterliği tarafından 1989 yılında çıkarılan bir teşvik kararnamesi ile yenilenebilir türden kaynaklardan elektrik üretimi teşvik edilmiştir. Bu kararname uyarınca, görevli elektrik dağıtım şirketlerinin fosil dışı kaynaklardan elektrik enerjisi üreten şirketlerden elektrik almaları teşvik edilmiştir. Bu teşvikler için gerekli kaynak "Fosil-Dışı Kaynaklar Fonu" adındaki bir fondan karşılanacaktır. Bu kapsamda fosil dışı kaynaklara dayalı elektrik üretimi ile ilgili ilk direktifler, Enerji Bakanlığı Sekreterliği tarafından 1990 yılı Eylül ve 1991 yılının Kasım aylarında verilmiştir. Ben ve ekibim Enerji Bakanlığına yapılan proje tekliflerini detaylı olarak inceledik ve birtakım tavsiyelerde bulunduk. Başvuruların sayısından, 1991 yılında 1990'a göre daha fazla proje önerileceği anlaşılmaktadır. Enerji Bakanlığı Sekreterliği tarafından verilen direktiflere göre, 1990 yılında teşvik alana toplam 75 projenin kurulu güç

Şirket	Proje	Net Kurulu Güç (MW)	Santral Tip
AES Elektrik	Medway	660	Komb. Çevirim
Barking Elektrik	Barking	1 000	" "
Citigen	Citigen	90	" "
Corby Elektrik	Corby	350	Fuel Oil
Dervent Kombine Güç	Spondon	214	Komb. Çevirim
Elm Elektrik	Wolverhampton	25	Buhar
Fibrogen	Glanford	15	Biyogaz
Fibro Elektrik	Eye	14	Biyogaz
Humber Elektrik	Humber	1 100	Komb. Çevirim
Keadby Elektrik	Keadby	680	" "
Lakeland Elektrik	Roosecote	224	" "
Peterborough Elektrik	Peterborough	350	" "
Bölgesel Generatörler	Brigg	240	" "
Teeside Elektrik	Teeside	1 725	" "
Toplam Kurulu Güç Kapasitesi		6 687	
Toplam Kombine Çevirim Kumlu Güç Kapasitesi		6 633	

Tablo 2: Yetki Belgesi Almış Durumda Bulunan Özel Sektör Santralleri

kapasitesi 102 MW iken, bu rakam 1991 yılında toplam 122 proje için 472 MW düzeyine çıkmıştır. Bu artış göstermektedir ki, teknolojik gelişmelere paralel olarak kullanılan üretim sistemlerinin güvenilirlikleri de artmakta, şirketler de önlere çıkan bu yeni fırsatları değerlendirmekte, böylece, yenilenebilir kaynakların elektrik üretimi içindeki yüzdesi giderek yükselmektedir.

Yerinde enerji üretimi, yani yük merkezinin hemen yanında üretim yapmak, rekabetin en önemli şartlarından birisidir. Yapılan yasal düzenlemelerdeki bir maddenin yerinde enerji üretimini önemli ölçüde engellediği ortaya çıktı. Bu maddeye göre, yetki belgesi alabilmek için tüm üreticilerin Ulusal İletim Şirketi'ne bağlı olmaları ve bu Şirketin işletme hükümlerine göre hareket etmeleri gerekmektedir. Bu hükümlere göre, üretilen elektriğin mutlaka bu Ulusal İletim Şirketi sistemi aracılığı ile yapılması gerekiyordu, yani, bu mevzuata göre, kendi ihtiyacı için kendisi elektrik üretmek isteyen tüketici şirketler bile ürettikleri elektriği önce bu Ulusal İletim Şirketine satmak, daha sonra da tekrar satın almak zorunda idiler. Bunun sonucunda, şirketler Ulusal İletim Şirketine ucuz bir fiyata sattıkları elektriği, daha sonra yine aynı şirketten pahalı bir fiattan geri alıyorlardı. Pratikte bu işlem, şirketin Ulusal İletim Şirketine elektrik alış ve satış fiyatları arasındaki farkı ödemesi şeklinde yürütülüyordu. Ulusal İletim Şirketinin "(elektriği) Yükseltme Bedeli" adı verilen bu para, mahiyet itibarıyla bu para bir çeşit vergiye dönüşmüştü.

Bu aksaklık, OFFER (İngiltere elektrik Düzenleme Kurulu), ve PowerGen tarafından 1991 yılının Aralık ayına ele alındı. Bu inceleme sonunda, Enerji Bakanlığı Sekreterliği, 1 Ocak 1992 tarihinden itibaren Ulusal İletim Şirketinin yerinde üretilen elektrikten bu "yükseltme bedeli"ni alınmamasına karar verdi. Bu değişiklikle, sektörde yaratılmak istenen rekabet ortamının önündeki önemli bir ticari engel daha ortadan kaldırılmış oldu.

DAĞITIMDA REKABET

Elektrik dağıtımında da tam anlamıyla bir rekabet ortamı yaratılmak için, Enerji Bakanlığı Sekreterliği, görevli dağıtım şirketleri için geniş kapsamlı bir "Yetkili Müşteriler" Yönetmeliğini yürürlüğe koydu. Bu yönetmeliğe göre, Yetkili bir Müşteri, bir tek yük birimi için aldığı maksimum güç, 1 MW limitinin üzerinde olan bir tüketici olarak tanımlanmaktadır. Bu limit, 1 Nisan 1994 tarihinden itibaren 0.1 MW düzeyine indirilecek ve bu düzenleme 31 Mart 1998 tarihine kadar yürürlükte kalacaktır. Şu anda, İngiltere'de bu tanıma uyan ve güç talebi 1MW düzeyinin üzerinde olan 4500 kadar Yetkili Müşteri vardır, ve bu müşteriler serbest bir rekabet ortamı içinde istedikleri görevli dağıtım şirketinden elektrik alabilmektedirler.

1990 yılında dağıtım sektöründe bir rekabet ortamı yaratılmak amacıyla başlatılan çalışmalar 1991 yılında şekillendirildi. Bu süreçte ben, İngiltere, Galler ve İskoçya'da toplam 25 tane Görev Şirketi için yetki belgesi imzaladım. Bu durumda, imzalanan toplam yetki belgeleri sayısı, Vesting'deki Devlet Bakanlığı tarafından imzalananlar da dahil olmak üzere 43'e ulaşmıştır.

OFFER tarafından görevli dağıtım şirketlerinin Yetkili Müşteri haricindeki tüketicilere geçen yıl ve bu yıl ne kadar elektrik enerjisi sattıkları konusunda bir inceleme yapılmıştır. Bu incelemeye göre, şirketlerin 31 Mart 1991 tarihi itibarıyla sattıkları ve 31 Mart 1992 tarihi itibarıyla satmayı planladıkları elektrik enerjileri Tablo 3.'te verilmiştir.

Serbest rekabet ortamına geçildiği ilk yılda, Yetkili Müşteri dışı tüketicilere yapılan satışların % 45'i görevli dağıtım şirketleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi, şirketlerin satış yüzdeleri bölgeden bölgeye değişmektedir. Mesela, Grup-1 bölgesindeki şirketler için 31.0 GWH olan satışlar, Grup-3 bölgesindekiler için 56.5 GWH düzeyindedir.

1991/1992 yılında İngiltere ve Galler'deki 1 MW ve üzerindeki Yetkili Tüketicilere yapılan elektrik satışlarının yarısına yakın bir kısmı Görevli Şirketler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, bu oran her bölge için aynı değildir. Bazı bölgeler için 1/3 düzeyinde olan bu oran, bazı bölgeler için 3/4'e kadar yükselmektedir. Hiç şüphe yok ki, bu durum bölgenin sanayileşme özelliği ile ilgili olduğu

Görevli Şirket	Yetkili Müşteri Haricindeki Tüketicilerin Yüzdeleri (%)		Yetkili Müşteri Haricindeki Tüketicilere Satışlar (GWH)	
	1990-1991	1991-1992	1990-1991	1991-1992
Grup-1 E. Midland Eastern Midland Southern	19.75	26.5	31.0	31.0
Grup-2 Seeboard Yorkshire London NORWEB	28.00	36.2	41.0	46.7
Grup-3 South Wales Northern S.Western MANWEB	40.00	51.0	56.5	70.5

Tablo 3: İngiltere ve Galler'deki Yetkili Müşteri Dışındaki Tüketicilere Satışlar

Bununla birlikte, bu müşterilerin hala ellerinde fazla bir seçme şansları yoktur, ve topu topu üç tane büyük üretim şirketinin arasında seçme yapmak ve bu nedenle de birtakım riskleri göğüslemek zorundadırlar. Konunun bu tarafı üzerinde hala çalışılmasını gerektirmektedir.

kadar, Görevli Şirketin müşteriye karşı uyguladığı işletme politikası ile de ilgilidir.

Görevli Şirketlerin üretim Şirketlerinin devamlı olarak değişen Hatlarından dolayı bazen dezavantajlı durumlara düştükleri bir gerçektir. 1991 yılı başında birçok görevli şirket, tüketicileri sabit fiatlar üzerinden kontratlar yaptıkları, ve bu nedenle de enerji alış fiyatlarındaki değişimleri tüketicilerine yansıtmadıkları yönünde şikayetlerde bulunmuşlardır. Bu şirketlerin en önemli endişeleri, enerji alış fiyatının Ulusal İletim Şirketi elektrik satış pazarında sürekli olarak değişmesi, ve bu nedenle risk altına girmeleri idi.

Görevli Şirketler tarafından yapılan bir başka şikayet de, bazı üretici şirketlerin kendi bölgelerde aynı zamanda dağıtım işlevi de yürütmeleri, yani, bu şirketlerin aynı zamanda bir görevli dağıtım şirketi gibi çalışmaları idi. Bu şirketler, üretici olmaları nedeniyle, enerji pazarında ortaya çıkan fiyat değişimlerinden fazla etkilenmemekte, ve bu nedenle de görevli dağıtım şirketlerine karşı haksız bir menfaat sağlamakta idiler. Şikayet konusu olan bu durumlar OFFER tarafından incelenmektedir. Üretim şirketlerinin Bakanlıktan almış oldukları yetki belgelerini kendi müşterileri ve Görevli Şirketler arasında herhangi bir ayırım

yapmadan uygulamaları yönünde birtakım tedbirler alınacaktır.

Nükleer santraller, yani devlet elinde bulunan üretim kaynakları, bu yıl, elektrik satış pazarında fiyatları etkileyici bir rol oynamışlardır. 1992/1993 yılında imzalanacak olan satış kontratların önemli bir yüzdesi bu santrallerden elde edilen üretim üzerinde olacaktır. Pahalı olması nedeniyle, bu santrallerden elde edilen enerji genellikle acil yedek gücün veya puant gücün sağlanması amaçları için kullanılmaktadır. Fiyatlarının yüksek olması nedeniyle, geçen yıl Ağustos ayında Nükleer Elektrik tarafından açılan satış ihalesinde teklif edilen toplam enerjinin sadece yarısı satılabildi. Bunun üzerine ben de, Nükleer Elektrik yetkililerine ikinci bir ihale yapmalarını önerdim. Bu ikinci ihale de tam bir fiyasko oldu, ve teklif edilen enerjinin çok az bir kısmı satılabildi. Bunun üzerine OFFER olarak, Nükleer Elektrik'in serbest elektrik pazarındaki tekliflerini, yapılan kontratları, bu kontratların vaktinden önce tükenmemesinin, fakat elde de kalmamasının sağlanmasını, daha yakından izlemeye başladık. Ayrıca, Nükleer Elektrik yetkilileri ile görüşerek bundan sonra yapacaklarda ihalelerde, serbest rekabet şartlarına daha uygun satış teklifleri ile ortaya çıkarak piyasada daha etkili olmalarını önereceğiz.

1 MW ve üstü düzeyindeki tüketiciler özelleştirmenin ilk yılında fiatlarda önemli ölçüde düşme olduğunu, bu düşmenin ikinci yılda durduğunu ve yıl boyunca yaklaşık olarak sabit kaldığını, üçüncü yılda ise önemli artış gösterdiğini belirtmişlerdir. Çok büyük güçte elektrik tüketen büyük müşteriler dışındaki müşteriler, ki bu müşteriler zaten özelleştirme öncesinde de birtakım aşırı korumacı anlaşmalarla avantajlı bir durumdaydılar, tüketiciler genelde eskiye göre daha iyi durumdadırlar. Bununla birlikte, bu müşterilerin hala ellerinde fazla bir seçme şansları yoktur, ve topu topu üç tane büyük üretim şirketinin arasında seçme yapmak ve bu nedenle de birtakım riskleri göğüslemek zorundadırlar. Konunun bu tarafı üzerinde hala çalışılmasını gerektirmektedir.

DİREKT SATIŞ LİMİTLERİ

Üretici Şirketlerden; Ulusal Elektrik ve PowerGen'e müşterilerine geçici bir süre için direkt olarak elektrik satma yetkisi verilmiştir. Bu iki şirkete ilk dört yıl için Görevli Şirketlerin bölgelerindeki müşterilere bölgelerde toplam pazarın % 15'i kadar, daha sonra, 1994 yılında ise toplam pazarın % 25'i kadar direkt olarak elektrik satma yetkisi verilmiştir. OFFER, gerekli hallerde bu limitlerin değiştirilmesi yönünde yetkilidir. Mesela, OFFER olarak, 1990 yılında, Güney Galler ve Manweb bölgelerinde bu limitleri % 12.5'a, yani toplam olarak % 25.0'e, Northern ve Yorkshire bölgelerinde de % 10.0'a yani toplam olarak % 20.0'ye yükselttik. Geriye kalan sekiz bölgede bu limitleri eski düzeyinde, yani % 7.0'de tutmaya devam ettik. 1991 yılı başında Ulusal Elektrik ve PowerGen Şirketlerinden bu limitlerin daha da artırılması yönünde istekler gelmiş olmasına rağmen, bu limitleri değiştirmenin doğru olmadığını karar verdik, ve herhangi bir değişiklik yapmadık. Bununla birlikte, bu limitlerin gelecekte ne düzeyde olması gerektiğine dair de herhangi bir hüküm yayınlamadık.

Direkt elektrik satışlarından dolayı şikayetler, bölgede faaliyet gösteren Görevli Şirketler yerine kendi sektörü içinde aşırı rekabet şartları altında çalışmak durumunda olan bazı müşteri şirketlerden geldi. Bu durumdaki müşteriler, içinde buldukları aşırı rekabet ortamı nedeniyle satın aldıkları elektriğin fiyatındaki aşırı dalgalanmalardan rahatsız olmaktadır. Bu nedenle, OFFER olarak, Ulusal İletim Şirketi Fiat Raporu'nda da belirttiğim gibi, bu üretici şirketlerin direkt olarak elektrik satmasını sağlayan bu limitleri her an değiştirmeye hazır olduğumuzu belirttik.

1992 yılı Şubat ayında direkt satış limitleri bir kere daha revize edildi. Yine bu tarihte, direkt satış limitlerinin Nisan 1993 tarihinde tamamen serbest bırakılmasının daha uygun olacağını hakkında bir görüş belirtildi. Bu şekilde, Ulusal İletim Şirketi Fiat Raporu'nda da belirttiğim gibi, birtakım sorunlar ortadan kalkacak, böylece direkt

satışlar ve Ulusal İletim Şirketi tarafından yapılan satışlar arasında herhangi bir ayırım ve himaye kalmayacaktır. Bu nokta, dağıtım sektörünü tam anlamıyla serbest rekabete açabilmek için atılmasını gerekli gördüğüm önemli adımlardan birisidir.

1 MW'LIK SATIŞ LİMİTİ

Bu ülkede sekiz yılı aşkın bir süredir serbest rekabet ortamına geçilmesi için tartışmalar yapılmışına rağmen, serbest rekabet ortamını korumacılıktan ayıran çizginin nereden başlayıp nerede bittiğini hala tam olarak açıklığa kavuşturulamamıştır. Birtakım varsayımlara dayanarak çizilen suni bir çizgi sonunda, yukarıda açıklamadığım sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bu yönde, Görevli Şirketler Ulusal İletim Şirketi ve müşteriler arasında ortaya çıkan yirmiye yakın tartışmalı durum için birtakım kararlar yayınladık. Bu kararlarda, direkt satış yapan üretici şirketler ile görevli dağıtım şirketleri arasında görev tanımları yaparak müşterinin yaratmaya çalıştığımız serbest rekabet ortamı içinde olmalarını sağlamaya çalıştık. Alınan yirmi karardan on tanesi serbest rekabet ortamının, on tanesi de yetki ve korumacılığın tanımı üzerindeki üzerinde yorumlar içermekteydi.

Alınan 10 kararda, müşterinin bir üretici şirketten direkt olarak elektrik alamayacağı sonucuna varıldı. Bu kararlardan yedi tanesinde, bu kısıtlamanın ana nedeni olarak müşteri şirketin "birden fazla yerde faaliyet göstermesi" gösterildi. Bana kalırsa, bir şirketin birden fazla yerde faaliyet göstermesi nedeniyle uygulanan bu kısıtlama hakkaniyet esaslarına aykırıdır, ve elektrik dağıtımında yaratılmak istenen serbest rekabet ortamına aykırı düşmektedir.

Bu kısıtlama ile, birbirleriyle diğer

bakımlardan çok benzer özellikleri olan, mesela maksimum yük talepleri vs. birbirinin aynı olan, iki şirket arasında çok yerde faaliyet gösterenin aleyhine bir ayırım yapılmış olmaktadır. Yani, tek yerde faaliyet gösteren ve bir üretici şirketin yakınında olan ve tüketici şirketlere direkt olarak enerji satın alma hakkı verilerek ticari bir avantaj sağlanmış olmaktadır. Bu sorunu çözmek, dağıtım pazarında rekabeti sağlayabilmek, fakat aynı zamanda da Yetkili Müşteri Pazan'na yeterli düzeyde bir koruma sağlayabilmek için mevzuatta birtakım değişiklikler yapılmasını önerdim. Bu değişiklikler uyarınca, Nisan 1992 tarihinden itibaren birden fazla yerde faaliyet gösteren büyük şirketler ve şirket topluluklarına uygulanan bu kısıtlama yürürlükten kaldırılacaktır. Böylece, bu şirketler için ana yerleşim merkezi dışındaki işyerlerinde karşılaştıkları bu sorundan kurtulmuş olacaktır.

ULUSAL İLETİM ŞİRKETİ FIAT PRENSİPLERİ

1991 yılında yürürlüğe konulan bir başka uygulama da görevli dağıtım şirketlerinin satın alacakları elektriğe karşılık Ulusal İletim Şirketi'ne ödeyecekleri fiatlarla ilgilidir. Yaz ayları boyunca bazı tüketiciler ve görevli şirketler, Ulusal İletim Şirketi tarafından uygulanan satış fiyatlarının geçen yıla nazaran genel bir artış gösterdiğinden şikayet ettiler. Tam bu ortamda, 9 Eylül 1991 öğleden sonra önemli bir fiyat

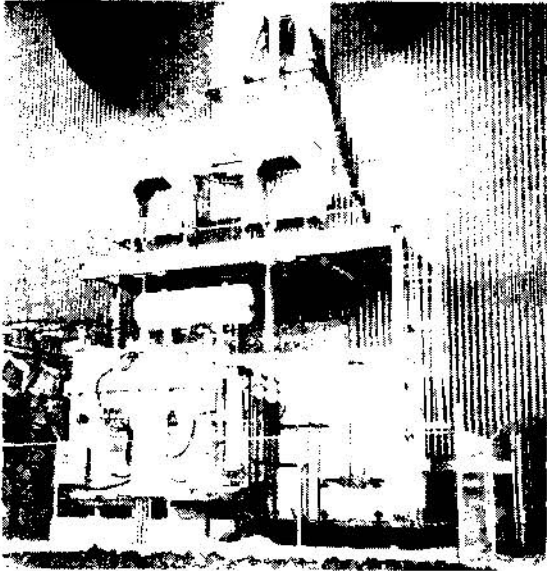
artışı oldu. İlk bir yaz günü olması, ve elektrik talebinin oldukça düşük olmasına rağmen, yani ortada hiçbir geçerli neden yokken, elektrik satış fiyatları aniden 3 Pounddan 16 Pounda fırlayıverdi. Bunun üzerine, OFFER olarak, Ulusal İletim Şirketi ile kontrat imzalamış olan tüketici ve görevli şirketlerin ticari haklarını koruyabilmek için bazı incelemeler yapıldı. Bu incelemeler sonucunda, Ulusal İletim Şirketinin serbest rekabet kurallarına göre hareket etmediği ortaya çıktı. Bu nedenle, ben de Ulusal İletim Şirketinin elektrik satış fiyatları üzerinde bir inceleme başlattım. Bu inceleme sonuçları Aralık 1991'de bir rapor halinde yayınlandı.

Yapılan incelemeler sonucunda, 9 Eylül 1991 tarihinde meydana gelen beklenmedik ani fiyat artışının istisnai bir durum olduğu, ve Ulusal İletim Şirketinin işleyişindeki ciddi bir prensip hatasından dolayı meydana gelmediği ortaya çıktı. Olay, generatörlerin devreye alınması için kullanılan bilgisayar programındaki işletme toleransları ile ilgili kısmında yapılan bir hatadan kaynaklanmaktaydı. Yazılımdaki bu hata düzeltildi ve benzer bir olay bir daha yaşanmadı.

1991 yılının Nisan ve Eylül aylarında Ulusal İletim Şirketi tarafından satılan elektriğin satış fiyatlarında 1990/1991 yılının aynı aylarına göre % 29 oranında bir yükselme görüldü. Bağımsız elektrik üreticileri, Ulusal Elektrik ve PowerGen yetkilileri bu satış fiyatını hala çok

düşük olduğunu iddia etmekteydiler. Öte yandan, müşteriler ve bazı görevli dağıtım şirketleri, ortada bu kadar fazla yedek üretim kapasitesi varken, kömür ve petrol fiyatları düşük bir düzeyde seyrederken, bu fiyat artışını anlamakta güçlük çektiklerini ifade etmekteydiler. Bu durumda, ben de sadece kontratlara bakarak, özellikle v'esting'den önce imzalanan kontratlara bakarak, fiyatların





düşük veya yüksek olduğuna karar vermenin pek doğru bir sonuç vermeyeceği kararına vardım. Bu durumda yapılacak olan en doğru hareket, üretimde rekabeti daha fazla teşvik etmek, ve Ulusal İletim Şirketinin elektrik satış fiyatlarını olumsuz yönde etkileyecek olan teknelci hareketlere engel olmaktır. Tekelciliğin önlenmesi için Ulusal İletim Şirketine üye olan şirketlerin sorumluluklarının daha kesin olarak tanımlanması, şirketin çalışma ve hizmetlerinin daha şeffaf bir yapıya kavuşturulması, yani gerek görevli dağıtım şirketleri, gerekse üretim şirketleri tarafından varlığının fazla hissedilmemesi, bunlara ilave olarak da, üye şirketler arasındaki bilgi akışının daha sağlıklı bir işleyişe kavuşturulması, ve bu şekilde üye şirketlerin daha doğru ve hızlı karar alabilmelerinin sağlanması gerekmektedir. Eğer gelecekte, müşteriler ve görevli dağıtım şirketleri, üretici şirketlere karşı yeterince korunmadıklarını iddia edecek olurlarsa, bu iddianın ortaya atılmasında bu teknelciliğin önemli bir rolü olacaktır.

Ulusal İletim Şirketi'nin satış fiyatlarında kısmen üretim şirketinin yakıt maliyet fiyatları, kısmen de kapasite fiyatları, yani, istenen güç talebinin o anda mevcut üretim kapasitesine göre eksik veya fazla olması durumu rol oynamaktadır. Kapasite fiyatları, bazı üretim ünitelerinin devreden çıkması, tahmin edilen üretimlerin gerçekleşen üretimden daha düşük

olması gibi birtakım nedenlerle, 1991 yılında 1990 yılına göre önemli bir ölçüde artmıştır. Bu artışın en önemli nedenlerinden birisi de önemli bir üretici şirketin kendine ait bazı generatörlerin devre dışı olacağını bildirmesine rağmen, daha sonradan bu birimleri devreye sokması olmuştur. Bu olaydan sonra,

tüketicilerin ve görevli dağıtım şirketlerin ticari haklarını koruyabilmek için, büyük üretici şirketlerden üretim planlarının istenmesinin ve bu planların sürekli olarak diğer şirketler tarafından bilinmesinin ve izlenmesinin önemli olduğu sonucuna vardım. Bu nedenle de, üretici şirketlerin yetki belgelerine bu yönde bir madde konulmasını yönünde bir öneri yaptım. Bu madde, üretici şirketleri üretim birimleri üzerinde daha kesin ve uzun vadeli işletme planları yapmaya zorlayacak, ve çalışma durumu riskli olan, ve bu nedenle de üzerinde kesin işletme planları yapılamayan bazı santrallerin tamamen kapatılmasına yol açabilecektir.

Üretici şirketlerin yetki belgelerine eklenecek bu madde ile, Ulusal İletim Şirketinin çalışma mevzuatının ilerliği artacaktır. Bununla birlikte, üretici ve dağıtıcı şirketler arasındaki ticari anlaşmalarda tam bir şeffaflığın ve serbest rekabet ortamının sağlanabilmesi için Ulusal İletim Şirketinin yapısı ve mevzuatı üzerinde daha fazla çalışmaların yapılması gerekmektedir.

SAYAÇLAR VE ENERJİ VERİMLİLİĞİ

Özelleştirme çalışmalarının ilk başladığı günlerden beri sayaçların konu için hayati bir önemi olduğu ortaya çıkmıştı. Sistemi daha verimli ve etkili bir şekilde yönetebilmek için yüklerin zaman içindeki değişimleri

hakkında daha sağlıklı bilgilere ihtiyaç vardır. Verimliliği rekabete dayanan böyle bir işletmede, yük ve üretim düzeylerinin, ve şirketler arası bağlantılardan akan güçlerin her an bilinmesi çok önemlidir. Sistemdeki tüm ilgili şirketlerin sistemde ne kadar enerjinin kimler tarafından üretildiğini ve kimler tarafından talep edildiğini bilmeleri gerekmektedir. Mesken tipi müşteriler tarafından tüketilen elektrik enerjisinin kalitesi, uzaktan okunmalı sayaçların kullanılmasına başlanması ile daha da yükselecektir. Sayaç teknolojisi aşırı bir hızla ilerlemektedir. Tüketicilere çeşitli avantajlar sağlayacak bu tür gelişmelerin sonuçları merakla beklenmektedir. Sayaç üreticileri ve elektrik şirketleri ile yaptığım bir dizi görüşmeler sonunda, bu konuda çeşitli görüşleri içeren ve bir forum oluşturmayı amaçlayan bir yazı hazırladım. Bu yazı OFFER tarafından Ocak 1992 tarihinde yayınlandı.

Enerji verimliliği üzerinde hazırladığım bir yazı Aralık 1991 tarihinde yayınlandı. Bu yazıda, üretici ve dağıtıcı şirketlerin mevcut yapı içindeki durumları, serbest rekabet ortamı içinde enerji verimliliğinin önemi, dağıtım sektöründe verimliliği artırabilmek için uygulanması gereken teşvik tedbirleri gibi birçok konu ele alındı. Yazı, "yaratılan rekabet ortamının enerji verimliliğine önemli katkılarda bulunduğu, fakat bu verimliliğin daha da artırabileceği bazı alanların hala mevcut olduğu" görüşü ile son buluyordu. Yazıda, bu alanların neler olduğu ana başlıklarla belirtilmişti. Bu alanlar özetle; tüketiciyle talebin düzeyine göre değişen şartlar içeren kontratlar ve yeni sayaç teknolojilerinin kullanılmasına başlaması idi. Bu yeni teknolojilerin kullanılması ile, fiatı ve yük yönetimindeki duyarlılık katsayıları arttırılabilecek, bunun sonucunda da, dağıtım şirketleri tarafından 'E' Faktörleri olarak bilinen enerji verimlilik katsayıları tüketicilere ulaştırılabilecektir. Bu konularda herhangi bir düzenlemeye girişmeden önce endüstri ve tüketicilerle detaylı görüşmeler yapılmasının gereği açıktır.

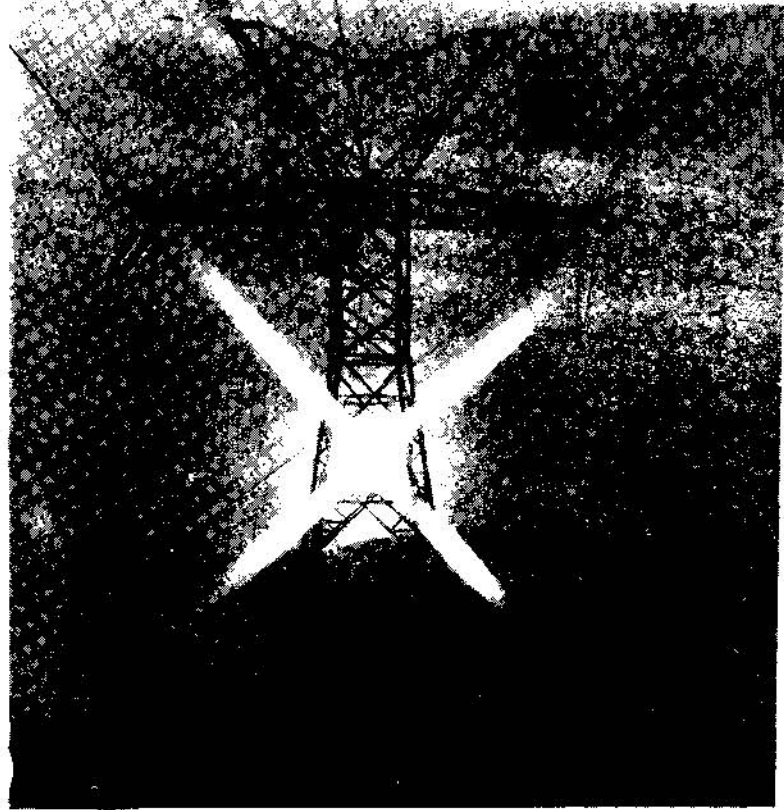
TÜKETİCİLERE SUNULAN HİZMETLER VE FİAT KONTROLÜ

Serbest rekabet ortamı yaratılmadan önce tüketicilerin ticari hakları ve servis kalitesi birtakım özel tedbirlerle korunuyordu.

1992 yılında, İngiltere'deki oniki, Galler ve İskoçya'daki iki görevli dağıtıcı şirket ve Yerel Tüketici Komisyonları tarafından yapılan çalışmalar sonucunda tüm şirketler tarafından onaylanan bir "Uygulama Kuralları" Yönetmeliği yayınlandı. Bu yönetmelikte abonelerden elektrik faturalarının tahsil edilme şekilleri, eski sistem ve abonelere verilecek servis hizmetleri, ve enerji verimliliği üzerinde birtakım hükümler yayınlandı. Benzer şekilde, 1 Haziran 1992 tarihinde, bu şirketlerin çeşitli bölgeleri için hizmet standartlarını içeren bir "Hizmet Standartları Yönetmeliği" yayınlandı. Bu yönetmelikle tüketicilere daha kaliteli bir hizmet verilmesi yönünde önemli bir adım atılmış oldu. Bunlara ek olarak, 1992 yılı sonunda, dağıtım şirketlerinin verdikleri hizmetin kalitesini ve standartlara uygunluğunu inceleyen ve ileride bu şirketlerin fiyat kontrol formüllerini hazırlarken gözönüne alınacak olan bir rapor yayınlanacaktır.

Yukarıda sıralanan şartlar altında, tüketiciler, kendilerine vaad edilen kalite ve fiatta hizmet alacaklarından daha fazla emin olacaklardır. Geliştirilen bu standartlar, tüketicilerin şirketlerden giderek artan beklentilerinin tanımlanmasına ve bir kurallar dizisi haline getirilmesine yardımcı olacaktır. Mesela, dağıtım şirketlerine zamanlaması tüketici tarafından daha kesin olarak yapılan talep için karşılanması için daha erken davranılması yönünde bir tavsiye bulunmaktadır.

Tüketicileri ilgilendiren bir başka düzenleme de, bu yıl ilk defa dağıtım şirketlerinin tüketicilere yansıtacakları fiyatları belirleyen bir fiyat kontrol mekanizmasının yürürlüğe konulmuş olmasıdır. Yine bu konuda da, ben, ekibim, ve dağıtım şirketleri yetkilileri tarafından bir bilgi birikimi oluşturabilmek için detaylı bir hazırlık çalışması



yürütüldü. Fiyat tarifelerinin yapıldığından bu yana şartlar oldukça değişmiş, ve o esnada kabul edilen varsayımların, mesela, enflasyon oranı gibi, şu anda tam olarak doğru olmadığı ortaya çıkmıştır. Örnek olarak, bu yıl enflasyon oranı tahmin edilenden daha düşük bir seviyede olmuştur. Bu durumda, Ağustos 1991 tarihinde ortaya çıkan fiyat artışı olayının daha derinlemesine tartışılması gerekmektedir. Şirketler fiyat kontrol mekanizmasının bu yönünü genellikle ihmal etmektedirler. 1992 Nisan ayı içinde görevli dağıtım şirketlerinin sekizinin fiyat artışlarının ortalaması % 1.8 iken, diğer dördünün ortalama fiyat artışı % 2.4 düzeyindedir. 1992 yılında fiyat artışları üzerindeki kısıtlamaları daha da sıkarak, yani fiyat artışlarını daha da kontrol altına alarak, bu eksikliğin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Fiyat kontrolü kolayca anlaşılabilir ve şirketlerin uyup uymadıklarının kolayca açığa çıkartabildiği bir konu değildir. Doğru karar verilebilmesi için, detaylı bilgi toplanmasının

yanısıra, ülkedeki enflasyon oranı, şirketin satışları gibi ancak mali yıl sonunda kesin olarak belli olacak birtakım bilgilerin toplanması da gerekmektedir. 1991 yılında ortaya çıkan fiyat artışlarından alınması gereken birtakım dersler vardır. 1992 yılı sonunda, görevli dağıtım şirketlerinin fiyat kontrollerine başladığı zaman, bu konudaki yaklaşımlarda ne gibi değişiklikler yapılmasının gerektiği ortaya çıkacaktır. Mesela, fiyat kontrolünde, firmaların fiyat artışları ümitlenirken belki de sadece, enflasyon oranlarını gözönüne alınması yeterli olmayacaktır.

SONUÇLAR

Bu yazıda, İngiltere'de yürütülen özelleştirme çalışmaları, ve bu çalışmalarda ortaya çıkan bazı önemli sorunlar ele alınmıştır. Çalışmalarının problemsiz olarak yürütüldüğünü söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte, sektörün yaratılan rekabet ortamına kendini giderek daha fazla uydurmasıyla tüketicilere daha fazla avantajlar sağlanabilecektir.